

Tarixi irsimiz, milli sərvətimiz - İçərişəhər

Prezident İlham Əliyev: "İçərişəhər kimi ikinci məkan, ikinci yer dünyada yoxdur"

Nəzakət Ələddinqızı

"İçərişəhər bizim milli sərvətimizdir, dünya memarlıq tarixinin möhtəşəm abidəsidir, Azərbaycan xalqının istedadının bariz nümunəsidir. Əsrlər boyu Azərbaycan xalqı İçərişəhəri, onun içində olan tarixi abidələri qoruyub və bundan sonra da əsrlər boyu qoruyacaq". Bu fikirləri Prezident İlham Əliyev Şahin Seyidzadəni "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin İdarə Heyətinin sədri vəzifəsinə təyin olunması ilə əlaqədar videoforata qəbul edərkən bildirib. "İçərişəhərin hər bir küçəsi, hər bir tını, hər bir daşı qiymətlidir, tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Qala divarları, Qız qalası, Şirvanşahlar sarayı, məscidlər, karvansaralar, muzeylər, digər tarixi abidələr qürur mənbəyimizdir", - deyən Cənab Prezident qeyd edib ki, dünyada İçərişəhərə bənzəri olan ikinci yer yoxdur. Bəli, dünyada bənzəri olmayan İçərişəhər Bakının ən qədim hissəsi, eləcə də tarixi-memarlıq qoruğudur. Tarixi yaddaşımızın canlı şahidi olan İçərişəhər Bakının ən qədim hissəsidir və yaxşı qorunmuş qala divarları ilə əhatə olunub. "İçərişəhər Bakı şəhərinin özəyidir", - deyən Cənab Prezident Bakı şəhərini İçərişəhərsiz təsəvvür etməyin mümkün olmadığını bildirib: "Bakı şəhərinin gözəlliyi bu gün heç kimə sirt deyil və Bakıya gələn hər bir xarici qonaq Bakıya heyran olur. Əminəm ki, hər gələn, xüsusilə ilk dəfə Bakıya gələn xarici qonaq mütləq İçərişəhərə baş çəkər, İçərişəhərlə, orada yerləşən abidələrlə tanış olur və bir daha görür ki, Azərbaycan xalqı böyük xalqdır, qədim xalqdır, istedadlı xalqdır. Ancaq böyük və istedadlı xalq belə möhtəşəm, dünya əhəmiyyətli abidə yarada bilər."

Buranın hər bir daşı neçə-neçə əsrləri yaşadır. Tarixdən boylan səda daşlarda, küçələrdə həkk olunub. Hansı hadisələrə şahidlik etməyib İçərişəhərimiz? Üçqat qala divarları və Qız qalası möhtəşəm müdafiə istehkaminin bu günümüzdə gəlib çatan nişanələrdir. Burada küçələrin çox dar və dolanbac olması düşmənin süvariləri küçə və dalanlara girə bilməsin deyər belə hörlümsüdü. Tunc dövründən bizə soruq verən ərazinin qədim tarixində neçə-neçə istilalar, vuruşmalar, müharibələr yer almışdır. İçərişəhəri çox vaxt şəhər içərisində şəhər adlandırırırlar. Doğrudan da, qala darvazasından içəri ayaq qoyanda sanki başqa bir aləmə düşürsən – orta əsrlər şəhərinə. Buradakı üç abidə - Qız qalası, Şirvanşahlar Sarayı, Məhəmməd məscidi dünya, 28 abidə isə ölkə əhəmiyyətli abidələrdir.

"Biz İçərişəhəri göz bəbəyimiz kimi qorumalıyıq"

İçərişəhərdə yerləşən məşhur memarlıq abidələri - Qız qalası, Qala divarları, Şirvanşahlar Saray Kompleksi, Məhəmməd Məscidi, Multanı, Buxara və Kiçik Karvansaralar, məscidlər, karvansaralar, hamamlar, muzeylər və digər memarlıq abidələri öz orijinallığı və təkrarolunmaz gözəlliyi ilə bəşər mədəniyyəti inciləri sırasında xüsusi yer tutur. Dövlət başçısının qeyd etdiyi kimi, "Düzdür, dünyanın bir neçə ölkəsində köhnə şəhər məhəllələri vardır, onların bir neçəsində mən olmuşam. Amma tam əminliklə deyər bilərəm ki, İçərişəhər kimi ikinci məkan, ikinci yer dünyada yoxdur. Bu, bizim tarixi irsimizdir, biz İçərişəhəri göz bəbəyimiz kimi qorumalıyıq və əminəm ki, siz bu məsuliyyəti dərk edirsiniz."

Qız qalası və Şirvanşahlar Sarayı 2000-ci ildə UNESCO-nun Dünya Mədəni İrsi siyahısına daxil edilib.

Azərbaycan Böyük İpək yolunun üzərində yerləşdiyinə görə, İçərişəhərdə çoxlu karvansara və bazar meydanları vardı. Yaraşlı görkəmi ilə seçilən ikimərtəbəli Karvansara XV əsrə aiddir. Karvansara cənub-şərq tərəfdən künc qalalarla mühafizə olunur ki, bu da onun müdafiə xarakterindən xəbər verir.

"Bakının təməli məhz İçərişəhərdə qoyulubdur"

İçərişəhərin üç əsas darvazası var - Şamaxı darvazası, Salyan darvazası və dəniz sahilinə açılan darvaza. Əsas girişlərdən biri Qoşa Qala qapısıdır ki, buna Şamaxı Darvazası deyilir. Qoşa Qala qapısından içəri daxil olan kimi geniş bir meydana çıxmış olursan. Sol tərəfində XVIII əsrin memarlıq abidəsi olan Bakı xanlarının iqamətgahının qalıqları görünür.

Məlumdur ki, dağıdıcı zəlzələdən sonra Şirvan hökmdarı Axsitan paytaxtı İçərişəhərə köçürdü. Şəhər böyüyüb genişləndi. Burada möhtəşəm bir saray - Bakının ecazkar tarixi abidələrindən olan - Şirvanşahlar sarayı tikildi. Bu saray İçərişəhərə xüsusi bir yaraşlıq və əzəmət verir.

Tariximizin daha bir incisi, Bakının simvolu olan Qız qalası da İçərişəhərdədir. Əslində, İçərişəhərin tarixi daha qədimlərə, hətta eramızdan əvvələ gedib çıxır.

Bakının ən dəyərli incisi, həm də tarixi-memarlıq qoruğu olan İçərişəhər XIX əsrin sonları-XX əsrin əvvəlləri Bakıda neft bumunun yaşanmasından sonra genişlənir, insanlar İçərişəhər divarlarından kənarında da sıx məskunlaşmağa başlayır. Məhz "İçərişəhər" anlayışı da bayır şəhərin formalaşmasından sonra yaranır.

"İçərişəhərin hər bir hissəsi, hər bir guşəsi əhəmiyyətlidir və eyni zamanda, İçərişəhər, sadəcə olaraq, açıq səma altında muzey deyil. İçərişəhərdə insanlar yaşayır, əsrlər boyu yaşayıb. "Hamımız yaxşı bilirik ki, Bakının təməli məhz İçərişəhərdə qoyulubdur və qədim dövrlərdə Qala divarlarının kənarında heç bir tikili yox idi" – deyər Cənab Prezident bildirib: "Bu gün də İçərişəhərdə insanlar yaşayır və onların rahatlığı üçün əlbəttə ki, böyük işlər görülür və görülməkdir. Eyni zamanda, bir daha demək istəyirəm ki, İçərişəhər həm Bakı sakinləri, həm bütün Azərbaycan vətəndaşları, xarici qonaqlar üçün çox cəlbedici yerdir və məhz buna görə İçərişəhərə hər gün böyük axın var. Bütün bunları nəzərə alaraq işlər elə qurulmalıdır ki, orada yaşayan insanlar əziyyət çəkməsinlər, eyni zamanda, turistlər, qonaqlar üçün də lazımı şərait yaradılsın. Son illər ərzində bu istiqamətdə böyük işlər görülmüdü. İçərişəhərin tarixi simasının qorunması şəxsən mənim nəzarətimdədir və əminəm ki, sizin rəhbərliyinizlə İdarə qarşısında duran yeni vəzifələri uğurla icra edəcək. İçərişəhər əbədi yaşayacaq və yaşmalıdır. Biz də, bizdən sonra gələn nəsillər də haqlı olaraq İçərişəhərlə fəxr edəcəklər".

Şəhərin tarixi simasının qorunması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilib

Qeyd etmək yerinə düşər ki, 17 fevral 2003-cü ildə Prezident Heydər Əliyev "Bakı şəhərində İçərişəhər Tarix-Memarlıq Qoruğunun mühafizəsi və bərpası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında" Sərəncam imzalayıb. Sərəncamdan sonra burada tikinti işləri dayandırıldı və şəhərin tarixi simasının qorunması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilməyə başlandı. İçərişəhərin qorunması istiqamətində 10 fevral 2005-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Cənab İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin yaradılması haqqında" Sərəncam imzaladı. Dövlət başçısının 16 may 2007-ci il Sərəncamı ilə "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin Əsasnaməsi təsdiq edildi. İdarənin yaradılmasının əsas məqsədi İçərişəhər ərazisindəki abidələrin və bütövlükdə memarlıq-şəhərsalma kompleksinin lazımı səviyyədə qorunub saxlanmasının və gələcək nəsillərə çatdırılması üçün özündə mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanlarının funksiya və səlahiyyətlərini birləşdirən unikal idarəetmə sisteminin təşkil olunması idi.

17 dekabr 2009-cu ildə "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun inkişaf tədbirləri haqqında" Prezidentin Sərəncamına əsasən, İçəri Şəhərin ərazisində uçmuş və uçmaq təhlükəsi olan, tarixi-memarlıq əhəmiyyətinə malik olmayan tikililərin yerində, ənənəvi küçə şəbəkələri olduğu kimi saxlanılmaqla turizm infrastrukturunu obyektlərinin qurulması, yaşayış binalarının təmiri və mühəndis kommunikasiyalarının dəyişdirilməsi, ərazidə abadlaşdırma işlərinin aparılması üçün vəsait ayrılışdır.

İçəri Şəhər Tarix-Memarlıq Qoruğunun mühafizəsi, bərpası və orada arxeoloji işlərin aparılması məsələləri də müvafiq normativ hüquqi aktların və Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq müqavilələrinin tələblərinə uyğun şəkildə həll edilir. Mövcud qanunvericiliyə görə, Qoruğun ərazisində yerləşən elmi, tarixi və ya mədəni əhəmiyyətli bütün abidələr dövlət tərəfindən qorunur, onların dağıdılması, köçürülməsi və dəyişdirilməsi qadağan olunur. Hazırda İçəri Şəhərin qorunması, tədqiqi və təbliği ilə Qoruq İdarəsi məşğul olur. Hazırda İçərişəhərdə mövcud olan tarixi abidələr – dünya, ölkə və yerli əhəmiyyətli olmaqla 3 qismə bölünür.

"Müasir memarlıq Bakının qədimliyini, o qədim tarixi simasını pozmamalıdır"

Bakı dünyanın ən gözəl, unikal, inkişaf etmiş şəhərlərindən birinə çevrilib. Dövlət başçısı çıxışında Bakı şəhərinin bütövlükdə memarlıq ansamblının unikal olduğunu bildirib: "Həm coğrafi yerləşmə, həm Xəzər dənizinin kənarında yerləşməsi, eyni zamanda, qədim abidələr, tarixi abidələr, müasir memarlıq nümunələri Bakıda xüsusi bir aura yaradır. Əminəm, hər gələn qonaq görür ki, Bakıda qədimliklə müasirlik arasında vəhdət var. Bakı inkişaf edir, böyüyür və son vaxtlar Bakının memarlıq məsələlərinə xüsusi diqqət göstərilir. Vaxt var idi ki, Bakıda inşa edilən eybəcər, yöndəmsiz binalar göbələk kimi üzə çıxırdı. Heç bir memarlıq normalarına uyğun gəlməyən, heç bir memarlıq əmsallarına cavab verməyən bu yöndəmsiz binalar Bakının bəzi yerlərinin simasını əfsuslar olsun ki, mənfiyə doğru dəyişmişdir. Ancaq son vaxtlar bu məsələyə ciddi nəzarət var".

Əlbəttə ki, dövlətimiz tərəfindən görülən işlər şəhərin gözəlliyinə yeni çalarlar əlavə edib: "Son vaxtlar görülmüş tədbirlər nəticəsində Bakının memarlıq ansamblı xeyli sağlamlaşdı", - deyən Prezident diqqətə çatdırıb ki, hamımız Bakını sevirik, Bakını qorumalıyıq və yenə də deyirəm, şəhər inkişaf etməlidir, ancaq planlı şəkildə: "Bundan sonra da müasir memarlıq Bakının qədimliyini, o qədim tarixi simasını pozmamalıdır. Bu iki önəmli amil bir-birinə ziddiyyət təşkil etməməlidir, əksinə, qədimlik və müasirlik - Bakının xüsusi aurası qorunmalıdır və əminəm ki, biz buna nail olacağıq... Əminəm ki, Bakı bundan sonra daha da gözəl şəhər

olacaq. Bakıda yeni inşa edilən binalar - istər yaşayış binaları, istər ictimai binalar, ticarət obyektləri, işə obyektləri ən yüksək memarlıq zövqünə uyğun olmalıdır. Bu işlərə dövlət qurumları nəzarət etməlidir ki, bundan sonra Bakı ancaq gözəlləşsin".